

Advies van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn (21/09/2018)

betreffende een verbod op de verkoop van levende dieren op openbare markten

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) worden nog steeds levende dieren - zoals vissen, kippen en andere vogels, knaagdieren, konijnen, ... - verkocht op openbare markten. Dit stelt de dieren bloot aan transport, ongunstige weersomstandigheden, drukte, opsluiting in kooien, ... en kan dus stress bij de dieren teweegbrengen. Bovendien kan deze praktijk leiden tot impulsaankopen, waardoor de dieren terecht kunnen komen bij houders die niet beschikken over voldoende kennis over de noden van de dieren of over voldoende financiële middelen voor een goede verzorging van de dieren in kwestie. De Brusselse Raad voor Dierenwelzijn (vanaf hier: de Raad) heeft daarom de nood aan een verbod op de verkoop van dieren op openbare markten in het BHG onderzocht. Hieronder worden de hoofdpunten van het onderzoek beschreven en wordt afgesloten met de conclusie en het advies van de Raad.

Huidige wetgeving

Momenteel verbiedt de Belgische “dierenwelzijnswet” van 14 augustus 1986 enkel voor honden en katten de verkoop op openbare plaatsen - inclusief markten, beurzen, salons en tentoonstellingen - door handelaren zowel als particulieren. Wel is een erkenning vereist voor de uitbating van handelszaak voor dieren, inclusief inrichtingen of bedrijven die dieren (andere dan honden en katten) verhandelen op markten, foren en kermissen, overeenkomstig artikel 1 van het koninklijk besluit (KB) van 27 april 2007. In het Waals Gewest werd door een decreet van 16 oktober 2015 een verbodsbepaling toegevoegd aan de “dierenwelzijnswet”, waardoor de verkoop van alle dieren in Wallonië verboden is op openbare plaatsen, met uitzondering van een dierenmarkt, een gemeentelijke markt en een tentoonstelling van dieren. In het Vlaams Gewest en het BHG is er tot op heden geen wetgeving die enige verboden of voorwaarden stelt voor de verkoop van (andere) dieren (dan honden en katten) op openbare plaatsen of markten. Binnen de rest van de EU varieert de nationale wetgeving over de verkoop van dieren op markten sterk.

Organisatie door en eventuele beperkingen vanuit de Brusselse gemeenten

De organisatie van openbare markten waarop eventueel dieren kunnen verkocht worden, is in België een gemeentelijke aangelegenheid. Gemeentes kunnen daarbij beslissen om eisen, voorwaarden of een verbod op te leggen. Het departement dierenwelzijn van Leefmilieu Brussel heeft de 19 Brusselse gemeenten per e-mail bevestigd over de organisatie en een eventueel lokaal verbod van markten waarop levende dieren verkocht worden. De meeste gemeenten hebben geantwoord dat er in hun gemeente geen openbare markten worden georganiseerd of toegestaan waarop levende dieren verkocht worden. Slechts 2 gemeenten hebben echter een expliciet verbod vermeld. Enkel de gemeente Anderlecht geeft aan openbare markten te organiseren of toe te staan waarop levende dieren verkocht worden. Op de jaarmarkt van Anderlecht (telkens in september) vinden een wedstrijd met gezelschapshonden en tentoonstellingen (zonder verkoop) van boerderijdieren plaats en worden er door slechts 1 handelaar dieren verkocht. Ook op de wekelijkse markt bij Abattoir nv worden tijdens weekends levende dieren verkocht, hier door 3 handelaars. Op beide markten worden enkel vissen, kleine gezelschapsdieren (konijnen, cavia's, hamsters, ...) en pluimvee (kippen, kuikens, ganzen, ...) verkocht. De gemeente Anderlecht en Abattoir nv gaven bij de bevestiging aan dat de markten regelmatig gecontroleerd worden door gemeentelijke dierenartsen. Het totale aantal dieren dat op deze markten verkocht wordt of te koop aangeboden wordt, is niet vast te stellen.

Dierenwelzijn bij de verkoop van dieren op markten

Er bestaan geen wetenschappelijke studies of literatuuronderzoeken die specifiek peilen naar het welzijn van dieren op markten. Toch besprak de Raad verschillende mogelijke argumenten tegen de verkoop van dieren op markten, namelijk:

- De verkoop op markten betekent een risico op impulsaankopen (door de zekere mate van anonimiteit die de aanbieder en de koper genieten), waarbij de koper mogelijk onvoldoende informatie vraagt of krijgt m.b.t. de fysiologische en ethologische behoeften van de dieren, hun herkomst en gezondheidsstatus en de kosten die aan deze zaken verbonden zijn.
- Het samenbrengen van dieren op markten betekent een risico op verspreiding van besmettelijke dierziekten^{1,2}.
- De dieren worden tijdens de markten gehouden in transporteerbare en tijdelijke huisvestingssystemen, waarin ze vaak toch een groot deel van de dag verblijven, zeker als het transport naar en van de markt wordt meegerekend.
  - Gezien deze meestal beperkt zijn qua afmetingen, worden de dieren mogelijk in hun bewegingsvrijheid beperkt.
  - Daar kunnen ze zichzelf mogelijk onvoldoende verschuilen of isoleren van de drukte of van soortgenoten waarmee ze samen gehuisvest worden, en kunnen ze stress ondervinden³.
  - Daar hebben ze mogelijk onvoldoende beschutting tegen ongunstige weersomstandigheden.
  - Stress kan al bestaande gezondheidsproblemen verergeren⁴.

Bij de vier voorgenoemde risico's moet wel opgemerkt worden dat of en hoe sterk het welzijn geschaad wordt, sterk afhankelijk is van de duur van het verblijf in deze omgeving. Tot op heden bestaat er echter geen wetenschappelijk onderzoek - of althans geen comprehensief overzicht daarvan - dat aangeeft welke duur van het verblijf in welk huisvestingssysteem voor welke dieren aanvaardbaar is. Bij gebrek hieraan, kan men echter uitgaan van het "voorzorgsprincipe"⁵ bij het opstellen van wetgeving m.b.t. dierenwelzijn.

- De dieren ondergaan transport, wat stress teweegbrengt. Hoewel recent wetenschappelijk onderzoek naar transportstress zich vooral focust op landbouwhuisdieren, staat het absoluut vast dat transport ook voor andere dieren stress veroorzaakt. Hiervan getuigen de Europese "transportverordening" (verordening (EG) N° 1/2005) en wetenschappelijk aanvaarde "gidsen voor goede praktijken" voor het transport van bijvoorbeeld laboratoriumdieren⁶. Transport ten behoeve van de verkoop op markten gebeurt voor niet verkochte dieren meerdere malen opnieuw (naar meerdere markten) en is dit te beschouwen als onnodige stress.

¹ Robinson, S.E. and Christley, R.M., 2007. Exploring the role of auction markets in cattle movements within Great Britain. *Preventive Veterinary Medicine* 81 (1-3), 21-37.

² Van den Berg, T. 2009. The role of the legal and illegal trade of live birds and avian products in the spread of avian influenza. *Revue scientifique et technique* 28 (1), 93-111.

³ Blanchard R.J., McKittrick C.R., Blanchard D.C., 2001. Animal models of social stress: effects on behavior and brain neurochemical systems. *Physiology and Behavior* 73, 261-271

⁴ Broom, D.M. and Kirkden, R.D., 2004. Welfare, stress, behaviour and pathophysiology. In: *Veterinary Pathophysiology*, R.H. Dunlop and C.H. Malbert (eds.), Blackwell, Iowa, pp 337 – 369.

⁵ Birch, J., 2017. Animal sentience and the precautionary principle. *Animal Sentience* 16 (1), 1-15.

⁶ Swallow, J., Anderson, D., Buckwell, A. C., Harris, T., Hawkins, P., Kirkwood, J., Lomas, M., Meacham, S., Peters, A., Prescott, M., Owen, S., Quest, R., Sutcliffe, R., Thompson, K., 2005. Guidance on the transport of laboratory animals. *Laboratory Animals*, 39(1), 1-39

Verdere overwegingen

- De Raad is van mening dat ook de verkoop van ongewervelde dieren zowel als van gewervelde dieren op openbare markten problemen kan stellen. Volgens de Raad (net als de Nederlandse Raad voor dierenaangelegenheden⁷) zijn er voldoende argumenten om ongewervelden morele waarde toe te kennen, en dus om te eisen dat er rekening wordt gehouden met hun welzijn. Een toenemend aantal wetenschappelijke publicaties meldt immers dat bepaalde ongewervelden over meer geavanceerdere vermogens beschikken dan eerder aangenomen, met name op gebied van pijnbeleving, cognitieve capaciteiten, stress responsen en persoonlijkheidsverschillen¹². Hoewel bewust lijden bij de meeste ongewervelden niet onomstotelijk aangetoond is, is het omgekeerde ook niet aangetoond. Daarnaast kan voortschrijdend onderzoek hierover nog nieuwe inzichten bieden.
- Het departement dierenwelzijn van Leefmilieu Brussel de afgelopen jaren geen vragen of klachten over de verkoop van dieren op markten ontvangen, waardoor er geen officiële documentatie bestaat over geassocieerde welzijnsproblemen in het BHG.
- Handelzaken voor dieren moeten voldoen aan bijzondere voorwaarden m.b.t. huisvesting zoals bepaald in het KB van 27 april 2007. Dit betreffen voorwaarden i.v.m. minimum-afmetingen, omgevingsverrijking (meerdere niveaus, klimmogelijkheden en/of knaagvoorwerpen voor knaagdieren; zitstokken en een zand- of waterbad voor vogels; rotspartijen, takken, planten en/of een waterpartij voor reptielen en amfibieën, ...). Deze voorwaarden worden doorgaans niet in acht genomen op openbare markten, gezien hierover geen specifieke wetgeving bestaat.
- Er zou geargumenteed kunnen worden dat elk gebruik van levende dieren voor commerciële doeleinden onderwerpen zou kunnen worden aan een vergunning of certificatie. In het geval van de verkoop van levende dieren op markten, zouden daarbij de transportmiddelen en tijdelijke huisvestingssystemen onderwerpen kunnen worden aan meer regelmatige inspecties dan momenteel het geval is. De Raad is echter van mening dat men dit in het BHG niet kan beleggen bij het departement dierenwelzijn van Leefmilieu Brussel in zijn huidige organisatie, gezien de impact wat betreft personeelsbezetting en -kosten.
- In de Waalse wetgeving m.b.t. de verkoop van dieren op openbare plaatsen worden 3 verschillende types openbare plaatsen gedefinieerd waar verkoop van dieren (excl. honden en katten) wel is toegestaan:
  - Een dierenmarkt: verzameling van dieren gehouden met het doel die te verhandelen.
  - Een gemeentelijke markt: bijeenkomst van ambulante handelaars die, op vaste periodes, op een openbare plaats erkend door het gemeentebestuur waren te koop aanbieden.
  - Een tentoonstelling van dieren: verzameling van dieren gehouden met het doel de eigenschappen van de dieren te laten beoordelen of ze ten educatieve titel te vergelijken of voor te stellen en waarvan het hoofddoel niet van handelaars is.

Van deze drie types van “evenementen”, geven tentoonstellingen van dieren volgens de Raad het minste risico op de eerder genoemde welzijnsproblemen. Hoewel de exposanten op tentoonstellingen van dieren (andere dan honden en katten) ook verkopers en/of kopers kunnen zijn en bezoekers kopers kunnen zijn, hebben zulke tentoonstellingen evenementen een beperkt commercieel doel. Ook worden ze getypeerd door meer gespecialiseerde deelnemers en organisatoren.

⁷ Zienswijze Nederlandse Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) 2018: De ontpopping van de insectensector, <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2018/06/04/rda-zienswijze-de-ontpopping-van-de-insectensector-%E2%80%93-ongewervelden-als-productiedier>

Het kan dus verwacht worden dat deze betrokkenen beter op de hoogte zijn van de fysiologische en ethologische behoeften van de dieren en dat ze hieraan, tegenover aan economische belangen, een hogere prioriteit zullen geven. Bovendien kunnen verkopers die lid zijn van een liefhebbersvereniging aan kopers aanraden om zich ook aan te sluiten bij deze liefhebbersvereniging, die kennis over de fysiologische en ethologische behoeften kan verspreiden. Deze constructieve denkpiste wordt ook aangedragen door een zienswijze van de Nederlandse Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA)⁸, waarbij de verantwoordelijkheid voornamelijk bij de verkoper gelegd wordt. De bezorgdheid van de Raad (en ook die van de RDA) over openbare markten is ook groter dan die over gespecialiseerde tentoonstellingen omdat de eerste regelmatig plaatsvinden, met alle gevolgen van dien voor bijvoorbeeld transportstress.

Conclusie en advies

De Brusselse Raad voor dierenwelzijn heeft tijdens zijn vergaderingen van 21/06/2018 en 21/09/2018 bovenstaande problemen omtrent de verkoop van dieren op markten in het BHG besproken. Ook werden mogelijke argumenten voor een verantwoorde verkoop van dieren op markten (en dus tegen een volledig verbod) bestudeerd, maar deze werden minder zwaar gewogen dan de argumenten voor een volledig verbod. Daarom pleit de Brusselse Raad voor dierenwelzijn voor een volledig verbod op de verkoop van alle levende dieren - gewervelden zowel als ongewervelden - op openbare plaatsen, inclusief dierenmarkten en gemeentelijke markten, maar met uitzondering van tentoonstellingen van dieren (andere dan honden en katten*), in het BHG. Dierenmarkten, gemeentelijke markten en tentoonstellingen van dieren kunnen hierbij gedefinieerd worden overeenkomstig het Waalse Decreet van 16 oktober 2015 tot wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren teneinde de verhandeling van dieren op openbare plaatsen te verbieden.

*Verkoop van honden en katten op tentoonstellingen blijft verboden.

Verder benadrukt de Raad de nood aan sensibilisering van het publiek. Exposanten en bezoekers en dus potentiële verkopers en kopers bij tentoonstellingen van dieren moeten geïnformeerd worden over de fysiologische en ethologische behoeften van de dieren, hun herkomst en gezondheidsstatus. Daarom moeten verkopers van dieren op tentoonstellingen ook verplicht worden om richtlijnen voor voeding, huisvesting en verzorging mee te geven aan kopers. Dit is (o.b.v. KB van 27 april 2007) verplicht voor alle erkende kwekerijen en dierenhandelszaken. De Brusselse Raad benadrukte zijn advies over de erkenningsprocedure voor occasionele kwekers van honden en katten al dat zulke richtlijnen van essentieel belang zijn. Dit geldt niet enkel voor honden en katten, maar ook voor alle andere diersoorten. Daarnaast moeten potentiële kopers ook gesensibiliseerd worden m.b.t. tot het nut van het kopen van dieren bij lokale en gespecialiseerde kwekers, onder meer om onnodig transport van dieren te vermijden.

⁸ Zienswijze Nederlandse Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) 2016: Gedeelde zorg Welzijn Gezelschapsdieren (actieplan), <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2006/03/23/welzijn-gezelschapsdieren>